

ODNOSI U OBITELJI, SOCIOPATOLOŠKE POJAVE I NEKE KARAKTERISTIKE LIČNOSTI RODITELJA U RELACIJI S POREMEĆAJIMA U PONAŠANJU PREDŠKOLSKE DJECE PREMA PROCJENI RODITELJA¹

Nivex Koller—Trbović

Fakultet za defektologiju
Sveučilišta u Zagrebu

Originalni znanstveni članak

UDK: 376.5

Prispjelo: 13. 02. 1989.

SAŽETAK

Na uzorku od 220-ero djece koja su polazila predškolske ustanove, a koja su u okviru preliminarnog ispitivanja uvrštena u grupu djece sa 6 i više oblika poremećaja u ponašanju karakterističnih za predškolsku dob, nastojalo se utvrditi relacije poremećaja u ponašanju djece s odnosima u obitelji, sociopatološkim pojavama u obitelji i nekim karakteristikama ličnosti roditelja. Procjenu pojavnih oblika poremećaja u ponašanju djece, za potrebe ovog rada, izvršili su roditelji djece.

Kanoničkom korelacijskom analizom izolirano je 5 kanoničkih faktora koji pokazuju osrednju, ali statistički značajnu povezanost između oblika poremećaja u ponašanju djece i nekih karakteristika obitelji i roditelja djece. Potvrđena je hipoteza da se intenzivniji oblici poremećaja u ponašanju te djece javljaju u obiteljima s lošim i narušenim odnosima, kao i u vezi s nepovoljnim karakteristikama ličnosti roditelja.

Rezultati posebno upućuju na smjer i vrstu preventivnih akcija.

1. UVOD

Obitelj se oduvijek smatrala važnim (a nekada i bitnim) činiocem u razvoju djetetove ličnosti, osobito u odnosu majka — dijete (Bowlby, 1951; Spitz, 1945; White, 1971 — prema Clarke and Clarke, 1976), te nije slučajno zanimanje za znanstvenim istraživanjem ove problematike i kada se radi o djeci i omladini s poremećajima u ponašanju. Međutim, potrebno je upozoriti da je riječ o složenom i dinamičnom procesu pri čemu je prijeko potrebno spoznati sve faktore odgovorne za razvoj i odgoj djeteta (bio—psiho—socijalnu kompleksnost). Kako navode Clarke and Clarke (1976), niti sredina, niti njezine promjene, ne djeluju na pojedinca kruto i mehanički, nego međusobno, zajedno s konstitucionalnim činiocima i ranijim životnim iskustvom. Is-

tičući važnost svih faktora, Kovačević (1982) govori o nužnosti strukturnog pristupa u proučavanju problematike djece i omladine s poremećajima u ponašanju.

Dosadašnjim istraživanjima došlo se, također, do spoznaje o potrebi istraživanja odnosa dijete — roditelj, a ne samo obratno. Brojna istraživanja govore o djetetovom aktivnom sudjelovanju u vlastitom razvoju — bilo posrednom ili neposrednom (Bronfenbrenner, 1975; Belsky, Tolan — prema Levkov, 1985; Bell, 1968; Rutter i dr., 1964; Yarrow, 1968 — prema Clarke and Clarke, 1976; Thomas i Chess, 1977 — prema Bašić, 1988) gdje ono ne predstavlja samo objekt utjecaja, već je subjekt u vlastitom odgoju i razvoju i može na različite načine determinirati stil ponašanja i odnosa odraslih prema sebi.

¹Ovaj rad dio je istraživačkog projekta "Pojavni oblici poremećaja u ponašanju djece u predškolskim ustanovama i uvjeti života u obitelji", 1988.

Međutim, sigurno je da obitelj predstavlja značajan faktor u socijalizaciji djeteta i gotovo je nezaobilazna u istraživanju kako pozitivnih, tako i negativnih karakteristika koje proizlaze iz njezine strukture, atmosfere, statusa, osobina ličnosti roditelja i dr., a koje predstavljaju pretpostavku (u korelaciji s drugim faktorima) odgoja i razvoja djeteta u obitelji.

U mnogim istraživanjima o utjecaju obitelji na razvoj djece, posebno se ističe utjecaj obiteljskih odnosa, obiteljske "klime", atmosfere, a vezano uz to i osobina ličnosti roditelja. Rezultati nekih istraživanja upućuju na znatno poremećene odnose u obitelji, narušenu obiteljsku atmosferu kod djece s poremećajima u ponašanju, odnosno, delinkventne omladine, tj. naglašavaju potrebu stabilnih obiteljskih odnosa, tople atmosfere, razumijevanja, pravilne komunikacije među članovima obitelji (Dobrenić, Poldrugač, Singer, 1971; Kovačević, 1981; Rutter, 1971 – prema Clarke and Clarke, 1976). Potvrdu navedenog nalazimo i u rezultatima istraživanja o pojavnim oblicima poremećaja u ponašanju djece u predškolskim ustanovama u relaciji s uvjetima života u obitelji (1988).

Neki autori smatraju (James, 1981) da dječji temperament nije samo prirođena, nepromjenjiva karakteristika, niti samo funkcija prošlog iskustva, nego refleksija obojeg, te da je roditeljsko ponašanje i forma dječjeg temperamenta kalup iz kojeg se mogu pojaviti problemi u ponašanju djeteta. Autor navodi rezultate istraživanja (na djeci predškolske dobi) koji pokazuju da su roditeljska netolerancija, nekonzistentnost i konflikti bili u vezi s negativnim promjenama temperamenta djeteta.

U prijašnjim istraživanjima najčešće se

isticala uloga majke u odgoju djeteta (o čemu je već bilo riječi), dok je u novije vrijeme u fokusu interesa i istraživanja i uloga oca u odgoju djece i obiteljskom životu (Parke, 1978; Belsky, 1979; Clarke, Stewart, 1978; Pedersen i sur., 1978 – prema Levkov, 1985). Rutter (1971 – prema Clarke and Clarke, 1976) npr. navodi da ako je odnos djeteta bar s jednim roditeljem povoljan, to može ublažiti opće nepovoljnu klimu u obitelji i manja je vjerojatnost za nastanak devijantnog ponašanja djeteta.

O utjecaju ličnosti roditelja na bračne odnose, te na odnos prema djetetu, postoje različita mišljenja. Robins (1969) npr. postavlja pitanje, je li asocijalno ponašanje uzrok ili posljedica obiteljske nesloge, a Yarrow (1968) navodi da se vjerojatno radi o kružnom procesu. Neka istraživanja (Rutter, 1971)² pokazuju da na asocijalno ponašanje djece više utječe loš brak nego poremećena ličnost roditelja. Bez obzira kako interpretirali ove rezultate, ostaje činjenica da nepovoljne karakteristike roditelja, bračnih i obiteljskih odnosa, mogu imati štetan utjecaj na razvoj i odgoj djeteta u obitelji. To potvrđuju i istraživanja o utjecaju različitih oblika sociopatoloških pojava u obitelji, a gdje i njihov izravni utjecaj na pojavu poremećaja u ponašanju djece i omladine (Đukanović, Milosavčević, Stojčeski, 1978; Križ, 1980; Janson, 1967 – prema Clarke and Clarke, 1976).

Iako je ovaj pregled istraživanja o mogućem utjecaju određenih nepovoljnih karakteristika roditelja i obitelji na pojavu i razvoj poremećaja u ponašanju djece i omladine iznesen na osnovi samo nekih pokazatelja u odnosu prema obitelji, roditeljima i djetetu, to nikako ne znači da se umanjuje značaj i utjecaj drugih relevantnih bio-

²Svi ovi autori citirani su prema Clarke and Clarke, 1976.

-psihološki—socijalnih faktora, nego predstavlja orijentaciju prema cilju rada.

2. CILJ RADA I HIPOTEZE

Namjera ovog rada je utvrđivanje veza između dva sučeljena seta varijabli — onih koje opisuju odnose u obitelji, sociopatološke pojave u obitelji i neke karakteristike roditelja s varijablama koje opisuju oblike poremećaja u ponašanju predškolske djece i njihov odnos prema predškolskoj ustanovi koju polaze.

Na osnovi rezultata dosadašnjih istraživanja pretpostavka (hipoteza) je da između navedenih karakteristika obitelji, roditelja i poremećaja u ponašanju djece postoje značajne veze, tj. da narušeni obiteljski odnosi i nepovoljne karakteristike ličnosti roditelja utječu na očitovanje značajnijih oblika poremećaja u ponašanju djece.

Kako su za potrebe ovog rada roditelji vršili procjenu oblika poremećaja u ponašanju svoje djece, nastojalo se s uspoređivanjem tih procjena s procjenama odgajatelja u predškolskoj ustanovi³ (za isti uzorak djece) ispitati objektivnost procjena roditelja (usporedba je vršena na razini frekvencija i relativnih frekvencija).

Cilj ovog rada proizlazi iz potrebe upoznavanja faktora (znanstveno provjerenih) koji utječu na nastanak i razvoj poremećaja u ponašanju djece i omladine, odnosno pokazatelja značajnih za poduzimanje pogodnih intervencija u obitelji i odgoj djeteta, sa svrhom suzbijanja i sprečavanja poremećaja u ponašanju djece i omladine.

3. METODE RADA

³ Relacije između poremećaja u ponašanju djece u predškolskim ustanovama, na osnovi procjena odgajatelja, s karakteristikama roditelja i obitelji prikazane su u radu Koller, Bašić, 1988.

⁴ i ⁵ U konstrukciji navedenih upitnika sudjelovali su: J. Bašić, Đ. Gajer—Piacun, Lj. Mavrin—Cavor, M. Mejovšek i A. Urli.

3.1. Uzorak ispitanika

Uzorak ispitanika za ovaj rad čini 220-ero djece u dobi od 5 do 7 godina koja su u toku 1986/87. godine polazila predškolske ustanove na području Pule, Karlovca i Zagreba. U okviru preliminarnog ispitivanja primjenom anketnog lista za odgajatelja, ta su djeca uočena po očitovanju većeg broja (6 i više) oblika poremećaja u ponašanju karakterističnih za predškolsku dob, na osnovi čega su uvrštena u eksperimentalnu grupu.

3.2. Uzorak varijabli

U okviru glavnog ispitivanja primijenjeno je više upitnika i testova, od kojih su za potrebe ovog rada korištena dva seta varijabli — jedan iz Upitnika o uvjetima života u obitelji⁴ i drugi iz Upitnika o poremećajima u ponašanju djece⁵.

Prvi set varijabli odnosi se na opis uvjeta života u obitelji u odnosu prema obiteljskim odnosima, socio—patološkim pojavama u obitelji i nekim karakteristikama ličnosti roditelja (19 varijabli). To su:

Varijable	Šifra
1. Odnosi u obitelji	ODNOSI
2. Obiteljska kohezija	KOHEZI
3. Alkoholizam	ALKOHO
4. Prostitucija	PROSTI
5. Skitnja	SKITNA
6. Osuđivanost	OSUDI
7. Zdravstveno stanje oca	ZDRAOC
8. Zdravstveno stanje majke	ZDRAMA
9. Majka djeluje nervozno	MANERV
10. Majka djeluje zabrinuto	MAZABR
11. Majka djeluje nesigurno	MANESI

12. Majka djeluje razdražljivo	MARAZD	(čudna) ponašanja	NEOBM
13. Majka djeluje nedistancirano	MANEDI	24. Dijete masturbira	MASTM
14. Otac djeluje utučeno	OTUTUC	25. Dijete grize nokte ili kožicu	GRIZEM
15. Otac djeluje nervozno	OTNERV	26. Dijete izvodi stereotipne	
16. Otac djeluje zabrinuto	OTZABR	(ritmičke) pokrete	
17. Otac djeluje nesigurno	OTNESI	(ljuljanje)	STEREM
18. Otac djeluje razdražljivo	OTRAZD	27. Apetit djeteta je (dobar—loš)	apetm
19. Otac djeluje nedistancirano	OTNEDI	28. Dijete je izbirljivo kod jela	IZBIRM
		29. Dijete ima pretjerani apetit	PRETAM

Drugi set varijabli odnosi se na oblike poremećaja u ponašanju djece i njihov odnos prema predškolskoj ustanovi (37 varijabli):

Varijable	Šifre		
1. Odnos djeteta prema vrtiću	ODNOSM	30. Dijete se tuži na bolove	
2. Averziju prema vrtiću dijete izražava verbalnim negodovanjem	VERBM	u trbuhu	BOLTRM
3. Averziju prema vrtiću izražava plaćem	PLACM	31. Dijete ima interes za igračke	IGRAM
4. Averziju prema vrtiću izražava tužeći se na bolove	BOLM	32. Dijete se igra konstruktivno	KONSTM
5. Averziju prema vrtiću izražava povraćanjem	POVRAM	33. Dijete brzo gubi interes za igru	INTERM
6. Averziju prema vrtiću izražava odugovlačenjem odlaska	ODUGOM	34. Dijete je izrazito vezano za majku	VEZMAM
7. Dijete je agresivno	AGRESM	35. Dijete je izrazito vezano uz oca	VEZOM
8. Dijete je izrazito mirno	MIRN	36. Dijete je izrazito vezano uz ostale ukućane	VEZUKM
9. Dijete je izrazito nemirno	NEMIRN	37. Da li je dijete bilo u jaslucama	DJEJAS
10. Dijete ima napadaj bijesa	BIJESM		
11. Dijete se osamljuje	OSAMM		
12. Dijete je sklono autoagresiji	AAGREM		
13. Dijete je plačljivo	PLACLML		
14. Dijete izražava strah	STRAHM		
15. Dijete ima tikove	TIKM		
16. Dijete spava	SPAMIM		
17. Dijete se budi i plače	BUDIM		
18. Dijete u snu vrišti	VRISTM		
19. Dijete mokri noću	MOKNOC		
20. Dijete mokri danju u gačice	MOKDAN		
21. Dijete ispušta stolicu	ISTOLOM		
22. Dijete zadržava stolicu	ZSTOLM		
23. Dijete izražava neka neobična			

Sve varijable konstruirane su tako da su rezultati na ordinalnoj ljestvici i skalirani tako da numerički niži rezultat znači povoljnije karakteristike obitelji, roditelja i djece.

Procjenu poremećaja u ponašanju djece vršili su njihovi roditelji, a procjenu roditelja i obitelji vršili su stručnjaci različitih profila zaposleni u predškolskim ustanovama, a na osnovi strukturiranog intervjua, postojeće dokumentacije, te svakodnevnim kontaktima s roditeljima.

Ispitivanje je provedeno u proljeće 1987. godine.

3.3. Metode obradbe podataka

Relacije između maloprije navedenih setova varijabli tražene su uz pomoć kano-

ničke korelacione analize, programom COCAIN (mini – verzija).

Prije te analize izračunate su distribucije za svaku varijablu koja je ušla u obzir za ovaj rad.

Obradba je izvršena u Sveučilišnom računskom centru u Zagrebu.

4. REZULTATI I DISKUSIJA

Radi pružanja potpunijeg uvida u oba seta varijabli, kao i relaciji među njima, diskusija rezultata podijeljena je u nekoliko cjelina: prikaz i analiza marginalnih frekvencija varijabli koje opisuju odnose u obitelji, sociopatološke pojave i neke karakteristike ličnosti roditelja; prikaz i analiza marginalnih frekvencija koje opisuju pojavne oblike poremećaja u ponašanju predškolske djece na osnovi procjena roditelja, neke razlike u procjenama oblika poremećaja u ponašanju djece dobivene od odgajatelja u predškolskim ustanovama i od roditelja djece, te na kraju rezultate kanoničke korelacijske analize ispitivanih suprotora.

4.1. Prikaz i analiza marginalnih frekvencija varijabli kojima se opisuju neke karakteristike roditelja i obitelji

U Tablici 1. dat je prikaz frekvencija i relativnih frekvencija kategorija varijabli kojima se opisuju naznačeni prostor. Izbor ovih varijabli nikako nije slučajna. Radi se o onim karakteristikama obitelji, te ličnosti i ponašanja roditelja koje se smatraju značajnim za razvoj i odgoj djeteta u obitelji, što je u uvodnom djelu potkrijepljeno rezultatima naših i stranih istraživanja. Bit će spomenuti i neki rezultati istraživanja iz projekta "Pojavni oblici poremećaja u ponašanju djece u predškolskim ustanovama i uvjeti života u obitelji" (1988). Horga

(1988) navodi da se stupanj kohezivnosti i kvalitete obiteljskih odnosa pokazao kao najvažniji separator djece bez i djece s problemima u ponašanju. Rezultati, također, upućuju na značaj karakteristika ličnosti i ponašanja majke. Bašić (1988) je ustanovila da se izrazito "teškim" oblicima poremećaja u ponašanju predškolske djece pridružuju izrazito nepovoljne okolnosti življenja u obitelji, naročito nepovoljnog odnosa roditelja prema djetetu. Rezultati koje je utvrdio Mejovšek (1987) u okviru preliminarnog istraživanja pokazuju da izrazito nepovoljne obiteljske prilike imaju devijantno, pa čak i kriminološko značenje, jer upućuju na formiranje neprilagođenih, asocijalnih i antisocijalnih modela ponašanja u takvoj primarnoj socijalnoj sredini.

Kako proizlazi iz podataka u Tablici 1, u obiteljima djece iz uzorka nalazi se 1/4 do 1/3 obitelji sa slabim stupnjem kohezivnosti i narušenim obiteljskim odnosima.

Sociopatološke pojave u obiteljima ove djece nisu značajno prisutne (0,5% prostitucija do 6% alkoholizam), što ne znači da su i zanemarive.

Različita oboljenja roditelja podjednako su distribuirana kod majki i očeva djece iz uzorka (oko 15% roditelja boluje od neke od navedenih bolesti).

U odnosu prema karakteristikama ličnosti roditelja, najviše se uočava zabrinutost, nervoza, nesigurnost i razdražljivost i to uglavnom nešto češće kod majki nego kod očeva, što je možda posljedica boljeg poznavanja majki jer čak 1/4 očeva ne dovodi dijete u vrtić.

4.2. Prikaz i analiza marginalnih frekvencija varijabli kojima se opisuju oblici poremećaja u ponašanju djece u predškolskim ustanovama (prema procjeni roditelja)

Analizu pojma i strukture poremećaja u ponašanju u dječjoj dobi potanko su dale Bašić (1987) i Mavrin–Cavor (1987). Potrebno je, međutim, pripomenuti da se pod poremećajima u ponašanju u ovom istraživanju razumijevaju ona ponašanja i problemi djeteta koja pokazuju tendenciju fiksiranja, ponavljanja i nastavljanja, a koja se u različitim istraživanjima nalaze u vezi s kasnijim problemima prilagođavanja i funkcioniranja u užoj i širok socijalnoj sredini.

U Tablici 2. prikazane su frekvencije i relativne frekvencije kategorija varijabli kojima se opisuju oblici poremećaja u ponašanju djece iz uzorka, a prema procjeni njihovih roditelja.

Promjena sredine u separaciji od roditelja i obitelji, makar se radilo o odvajanju na kratko vrijeme u toku dana (vrtić), u iskustvu djeteta vjerojatno predstavlja određeni stres, pogotovo ako se radi o mlađem djetetu, osjetljivijem, nedovoljno pripremljenom i sl. Stoga je korisno znati kakav je odnos djeteta prema predškolskoj ustanovi, mada ti pokazatelji ne omogućavaju uvid u razloge takvog odnosa.

Dugo se smatralo da zaposlenost majke i u vezi s tim boravak djeteta u vrtiću ima negativan utjecaj na razvoj ličnosti djeteta i može pridonijeti nastanku i razvoju poremećaja u ponašanju djece. Mnoga istraživanja to ipak negiraju (Yudkin, Holme, 1963; Douglas i dr., 1968; Rutter, Tizard, Whitmore, 1970; West, 1969; Moore, 1964 – prema Clarke and Clarke, 1976; Petak, 1987), smatrajući da ponovljena kratka separacija i činjenica da više figura vrši majčinsku brigu nema osnove za nekadašnji stav o štetnosti i utjecaju na delinkvenciju.

Prema podacima iz Tablice 2. proizlazi da, prema procjeni roditelja, oko 70% djece iz uzorka rado pohađa vrtić. Ako je prisutno nerado pohađanje u vrtić, djeca to

najčešće iskazuju verbalnim negodovanjem (1/4), te odugovlačenjem (1/5), da je plač (9%), tuženje na bolove (7%) i povraćanje (3%) rjeđe prisutno.

Podaci o pretjeranoj vezanosti djece uz roditelje i ukućane pokazuju da su djeca najčešće izrazito vezana uz majke (33%), zatim uz oca (22%), te ostale ukućane (18%), što možda može biti i razlogom neradog odvajanja i odlaženja u vrtić.

Podatak da je gotovo polovica djece iz uzorka (43%) ranije bila u jaslicama, upućuje na pretpostavku da su problemi prilikom uključivanja u vrtić, kod ove djece, bili manje izraženi jer su već ranije prebodili separacijske teškoće i stekli određenu naviku redovnog odlaženja od kuće i vraćanje. Možda bi se mogao očekivati i veći broj djece koja nerado odlaze u vrtić da već toliko njih ranije nije bilo uključeno u jaslice. Naravno da se odnos djeteta prema vrtiću ne upoznaje samo prema adaptacijskom razdoblju, stoga ostaje činjenica da gotovo trećina djece iz uzorka nerado odlazi u vrtić.

Od navedenih oblika poremećaja u ponašanju karakterističnih za predškolsku dob, roditelji kod svoje djece najčešće uočavaju nemir (50%) i agresiju (40%). Procijenjena je 1/3 djece kao pretjerano mirna, a sklona osamljivanju 1/5 djece. Očitovanje bijesa prisutno je kod 17% djece. Ne malo djece iskazuje strah (povremeno i često oko 1/3), a često reagiranje plačem prisutno je kod 1/4 djece iz uzorka.

Iako su problemi sa snom i spavanjem (10%), tikovi (7%), te autoagresija (2%) rjeđe prisutni u odnosu prema maloprije navedenim problemima, nisu zanemarivi jer se radi o težim oblicima ponašanja, kako u odnosu prema etiologiji, tako i u odnosu prema tretmanu tih problema.

Mokrenje noću značajnije je prisutno

nego mokrenje danju (18–8%), a zaustavljanje stolice češće nego ispuštanje stolice (19% – 3%).

Neobična ponašanja nalaze se u rasponu od 8% do 17% (grize nokte).

Poremećaje u apetitu i hranjenju očituje 1/4 djece iz uzorka, a čak 43% djece izbirljivo je u jelu, dok 5% djece ima pretjerani apetit.

Na bolove u trbuhu tuži se 14% djece.

Samo 6% djece ne zanima se za igru i igračke. Međutim, čak 1/3 djece brzo gubi interes za igru, a 1/5 djece je nekonstruktivna u igri.

Kako je ovdje riječ o procjenama ponašanja djece od njihovih roditelja, bit će zanimljivo vidjeti i procjene odgajatelja za istu grupu djece u vrijeme njihovog boravka u predškolskoj ustanovi. Prikazat ćemo globalan pregled, bez ulaženja u detalje i bez donošenja znanstveno neprovjerenih zaključaka. Usporedba je izvršena na osnovi frekvencija i relativnih frekvencija onih oblika ponašanja koja se mogu uspoređivati u obje situacije (Tablica 3).

U odnosu prema djetetovu odnosu prema predškolskoj ustanovi roditelji uočavaju nešto više problema nego odgajatelji što, vjerojatno, proizlazi iz činjenice da dijete više pokazuje otpor kod kuće nego u vrtiću. Naravno da odgajatelji nisu kadri kod svakog djeteta redovno uočavati probleme i promjene, pogotovo ako se oni ne očituju na uočljiviji način (plač, povraćanje). Istodobno ne polazi se od pretpostavke da dijete jednako iskazuje neka ponašanja kod kuće i u vrtiću, jer se u kući, vjerojatno, osjeća sigurnije i ležernije, a u vrtiću zatvorenije ili pak u društvu s ostalom djecom neki oblici ponašanja ne dolaze toliko do izražaja. Možda i zbog nedovoljnih kontakata s roditeljima odgajatelji ne uočavaju određena ponašanja djeteta jer nisu

dovoljno obaviješteni o nekim oblicima ponašanja kod kuće na koja bi više trebalo obratiti pozornost.

Procjene roditelja i odgajatelja prilično su usklađene kada se radi o agresivnosti djeteta, nemiru, strahu, oblicima bijesa, plača, mirnoj djeci i dr. Postoje određene razlike u procjeni sklonosti djeteta osamljivanju gdje odgajatelji nalaze više takve djece, a to je i razumljivo s obzirom na drugačiju situaciju, jer se ta crta ličnosti lakše očituje u situaciji većeg broja djece izvan roditeljske kuće.

Neke razlike postoje i u procjenama u odnosu prema mokrenju jer se i ne radi o istim situacijama (dnevno – noćno), a također podosta djece u vrtiću nema potrebu za spavanjem, pa se ta pojava, ako je i prisutna, nije mogla uočiti.

Pri procjeni neobičnih i čudnih ponašanja, stereotipnih radnji, masturbiranja i grizenja noktiju, procjene se gotovo potpuno podudaraju, jer se, vjerojatno, radi o takvim oblicima ponašanja koja su prisutna bez obzira na mjesto i vrijeme.

Čini se da su problemi vezani uz apetit i hranjenje manje prisutni ili slabije uočljivi u vrtiću nego kod kuće, pogotovo kada se radi o izbirljivosti u jelu. Donekle je to i posljedica određenog "režima" u vrtiću, gdje se obično zahtijeva da djeca sve pojedu, a i činjenice da djeca u društvu bolje jedu, te da zbog neprestanog kretanja i aktivnosti vjerojatno imaju i bolji apetit.

Igra je osnovna aktivnost djeteta kako u vrtiću, tako i kod kuće. Mogućnosti za igru različite su u različitim situacijama, tj. negdje je dijete više usmjeravano, drugdje više prepušteno. Odgajatelji kao stručne osobe zacijelo imaju više kriterije u odnosu prema očekivanju od djece, što možda ima za posljedicu donekle "strožu" procjenu dječjeg interesa i konstruktivnosti u igri.

Pitanje je i koliko na brzi gubitak interesa za igru i na konstruktivnost u igri utječe velik broj djece u grupi, stalna zbivanja, velika ponuda igračaka i sadržaja i sl.

Općenito uzevši, može se reći da su procjene odgajatelja u vrtiću i roditelja djece prilično ujednačene a da razlike u procjenama pretežno proizlaze zbog navedenih argumenata.

4.3. Relacije nekih oblika poremećaja u ponašanju predškolske djece s odnosima u obitelji, sociopatološkim pojavama i nekim karakteristikama ličnosti roditelja

Kanoničkom korelacijskom analizom utvrđeni su odnosi indikatora oblika poremećaja u ponašanju djece i indikatora odnosa u obitelji, sociopatoloških pojava i nekih karakteristika ličnosti roditelja.

Izolirano je 5 kanoničkih faktora (Tablica 4). Veze su osrednje, mada statistički značajne (kanonički koeficijent kreće se u rasponu od .69 kod prvog faktora do .56 kod petog faktora), što proizlazi zbog činjenice da su u razmatranje uzete samo neke karakteristike obitelji i roditelja, što je naravno, samo dio prostora odgovornog za nastanak i razvoj poremećaja u ponašanju djece.

Prvi kanonički faktor u prostoru obitelji zastupljen je varijablama koje upućuju na povoljne obiteljske odnose i koheziju, te povoljne karakteristike ličnosti roditelja, posebno majke (ne iskazuje razdražljivost, nesigurnost, zabrinutost i dobrog je zdravlja). Uz taj faktor u prostoru poremećaja u ponašanju veže se prvi kanonički faktor koji upućuje na odsutnost poremećaja u ponašanju kod djece i njihov pozitivan odnos prema predškolskoj ustanovi koju pohađaju (odsutnost težih oblika poremećaja u ponašanju – masturbiranje, neobična po-

našanja, zaustavljanje stolice, stereotipne radnje; problemi s apetitom, nemir, agresija, autoagresija, osamljivanje, strah, nema pretjerane vezanosti uz ukućane itd.). Dakle, prvi kanonički faktor upućuje na odsutnost poremećaja u ponašanju kod predškolske djece u okviru povoljnog obiteljskog prostora.

U okviru glavnog istraživanja "Pojavni oblici poremećaja u ponašanju djece u predškolskim ustanovama i uvjeti života u obitelji" (1988), čiji je ovaj rad dio, Horga (1988) dolazi do sličnih rezultata navodeći da ako se utvrdi da dijete ima problema u ponašanju, iz te se činjenice ne može dovoljno točno zaključiti o njegovim obiteljskim prilikama, no ako se utvrdi da nema problema u ponašanju, relativno sigurno može se zaključiti da takvo dijete živi u, sa stanovišta optimalnog razvoja dječje ličnosti, optimalnim obiteljskim uvjetima. Slično zaključuje i Bašić (1988) navodeći da je rana stimulacija i povoljna obiteljska sredina dobar kompenzacijski faktor drugom nepovoljnim pretpostavkama dječjeg razvoja.

U drugom kanoničkom faktoru nalazi se prilično suprotnu situaciju prethodnoj. U prostoru "obitelji" nailazi se na nepovoljne obiteljske odnose i obiteljsku koheziju, prisutnost određenih sociopatoloških pojava (osim prostitucije), te osobito na nepovoljne karakteristike ličnosti majke (zabrinutost, nesigurnost, nervoza, razdražljivost). Par ovom faktoru u prostoru poremećaja u ponašanju upućuje na iskazivanje "težih" oblika poremećaja u ponašanju (otpor prema vrtiću izražen povraćanjem, prisutnost stereotipnih radnji, tuženje na bolove, pretjerana vezanost uz članove obitelji, plač, problemi sa stolicom i dr.). Drugi kanonički faktor opisuje djecu s "težim" oblicima poremećaja u ponašanju karak-

terističnim za predškolsku dob, koja dolaze iz obitelji s narušenim odnosima i čije majke iskazuju značajnije neurološke simptome.

Treći kanonički faktor strukturiran je slično prvome. Definiran je povoljnim obiteljskim odnosima i povoljnim karakteristikama ličnosti obaju roditelja, te odsutnošću poremećaja u ponašanju (naročito agresije, bijesa, noćnog mokrenja) kod djece i njihov pozitivan odnos prema predškolskoj ustanovi.

Četvrti kanonički faktor u oba prostora prilično je nejasno strukturiran, te nije moguća smisljena interpretacija. Radi se o nepovoljnim karakteristikama ličnosti oca, te određenoj prisutnosti sociopatoloških pojava u obitelji, uz donekle povoljne obiteljske odnose i povoljne karakteristike ličnosti majke. U prostoru poremećaja u ponašanju nalaze se djeca koja očituju neke "teže" oblike poremećaja u ponašanju (zastavljanje stolice, grizenje noktiju, plač, autoagresija, agresija i dr.), dok je odnos prema vrtiću, uglavnom, pozitivan.

Peti kanonički faktor u prostoru "obitelji" pokazuje nepovoljnu obiteljsku koheziju i narušene odnose u obitelji, te na nepovoljne karakteristike ličnosti roditelja. Odgovarajući par u prostoru poremećaja u ponašanju odnosi se na prisutnost niza javnih oblika poremećaja u ponašanju (nekonstruktivnost i brzo gubljenje interesa za igru, problemi sa spavanjem, plač, osamljivanje, strah, tikovi, buđenje u snu, mokrenje noću, ispuštanje stolice, grizenje noktiju, neobična ponašanja, te verbalni otpor prema odlasku u vrtić). Radi se pretežno o djeci koja su ranije bila uključena u jaslice.

Osim četvrtog faktora svi drugi izolirani kanonički faktori idu u prilog činjenici da se kod povoljnih obiteljskih prilika i uz zadovoljavajuću strukturu ličnosti roditelja

može očekivati pravilan rast i razvoj djeteta (naravno uvažavajući i sve druge okolnosti koje u ovom radu nisu ispitivane). Prisutnost težih oblika poremećaja u ponašanju kod djece iz uzorka upućuje na nepovoljne obiteljske prilike i na neke nepovoljne karakteristike ličnosti roditelja, odnosno kod nezadovoljavajuće obiteljske situacije i ličnosti roditelja obično se nailazi na djecu s težim i intenzivnijim poremećajima u ponašanju karakterističnim za predškolsku dob.

5. ZAKLJUČAK

Bez obzira na neke nedovoljno strukturirane faktore, rezultati veoma jasno upućuju na vezu poremećaja u ponašanju predškolske djece s uvjetima života u obitelji i karakteristikama ličnosti roditelja.

Potvrđena je hipoteza (zasnovana na dosadašnjim istraživanjima) da se intenzivniji i "teži" oblici poremećaja u ponašanju javljaju kod djece iz obitelji s narušenim obiteljskim odnosima i nekim nepovoljnim karakteristikama ličnosti roditelja.

Rezultati upućuju na potrebu intenzivnijeg i konkretnijeg uključivanja društva u odgoj djece u obitelji, pogotovo u situaciji kada su djeca odmalena uključena u predškolske ustanove, te postoji bolji uvid i mogućnosti ranog djelovanja.

U okviru jaslica i vrtića postoje mogućnosti da se kod takve djece utječe na pravilan razvoj uz stručno vođenje i usmjeravanje od stručnjaka različitih profila, kako u okviru predškolskih ustanova, tako i uz angažiranje drugih društvenih organizacija i subjekata odgovornih za odgoj i brigu o djeci.

Potrebno je istaknuti i mogućnosti za rad i suradnju s roditeljima djece koja iskazuju određene oblike poremećaja u ponašanju, ne samo u okviru predškolske us-

tanove nego i šire. Činjenica da neki roditelji prilično dobro uviđaju određena odstupanja u ponašanju svoje djece predstavlja osnovu za suradnju s roditeljima, za njihovo usmjeravanje u odgojnim postupcima, u kvalitetnijem i savjesnijem odgojnom utjecaju na dijete i osiguravanjem povoljnije obiteljske sredine za razvoj djeteta. Nikako ne treba zanemariti i one roditelje koji i

sami imaju problema, te se postavlja pitanje njihove objektivnosti pri procjeni ponašanja vlastite djece, kao i otežanih mogućnosti suradnje s njima, gdje se mogu očekivati veći problemi, a što upućuje na potrebu poduzimanja intenzivnijih tretmanskih mjera, a ne samo preventivnih akcija u okviru mogućnosti predškolskih ustanova.

LITERATURA

1. BAŠIĆ, J.: Oblici poremećaja u ponašanju djece u predškolskim ustanovama i uvjeti života u obitelji na području općine Pula. U: *Pojavni oblici poremećaja u ponašanju djece u predškolskim ustanovama i uvjeti života u obitelji (rezultati preliminarne ankete)*, Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1987.
2. BAŠIĆ, J.: Odnos i roditelja prema djeci u relaciji s poremećajima u ponašanju djece koja pohađaju predškolske ustanove. U: *Pojavni oblici poremećaja u ponašanju djece u predškolskim ustanovama i uvjeti života u obitelji*, Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1988.
3. BAŠIĆ, J.: Razlika u odnosima roditelja prema predškolskoj djeci koja manifestiraju, odnosno ne manifestiraju neke oblike poremećaja u ponašanju. U: *Pojavni oblici poremećaja u ponašanju djece u predškolskim ustanovama i uvjeti života u obitelji*, Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1988.
4. CLARKE, A. M. and CLARKE, A. D. B.: *Early Experience*. The Free Press, New York, 1976.
5. DOBBRENIĆ, T., POLDRUGAČ, V., SINGER, M.: Porodične prilike maloljetnih delinkvenata, *Defektologija*, Zagreb, 1971, br. 1, 3–30.
6. ĐUKANOVIĆ, B., MILOSAVČEVIĆ, V., STOJČESKI, V.: Poremećaji navika i ponašanja kod djece alkoholičara. U: *Istraživanja na području defektologije I*, Zagreb, 1978, 285–293.
7. HORGGA, S.: Porodične prilike i poremećaji u ponašanju djece predškolske dobi. U: *Pojavni oblici poremećaja u ponašanju djece u predškolskim ustanovama i uvjeti života u obitelji*, Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1988.
8. JAMES, R.: Relationships Between Parental Characteristics and Changes in Children's Temperament Over Time. In: *Psychological Abstracts*, American Psychological Association, Vol. 66, No. 6, 1357, 1981.
9. KOLLER–TRBOVIĆ, N., BAŠIĆ, J.: Odnosi u obitelji socio–patološke pojave i neke karakteristike ličnosti roditelja u relaciji s poremećajima u ponašanju predškolske djece prema procjeni odgajatelja. U: *Pojavni oblici poremećaja u ponašanju djece u predškolskim ustanovama i uvjeti života u obitelji*, Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1988.
10. KOVAČEVIĆ, V.: Problemi resocijalizacije maloljetnika s delinkventnim ponaša-

- njem, Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu i Izdavački centar Rijeka, Zagreb – Rijeka, 1981.
11. KOVAČEVIĆ, V.: Resocijalizacija osoba s poremećajima u ponašanju. Istraživanje na području defektologije II, Defektologija, Zagreb, 1982, br. 1–2, 247–253.
 12. KRIŽ, Đ.: Sociopatološke pojave u porodici maloljetnih delinkvenata. U: Kretanje, karakteristike i aktualni problemi maloljetničke delinkvencije u SR Hrvatskoj. RSIZ za socijalnu zaštitu SRH, Zagreb, 1980, 145–178.
 13. LEVKOV, LJ.: Ekološka dječja psihologija, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1985.
 14. MAVRIN–CAVOR, LJ.: Pojavni oblici poremećaja u ponašanju djece u predškolskim ustanovama na području Karlovca. U: Oblici poremećaja u ponašanju djece u predškolskim ustanovama i uvjeti života u obitelji, Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1987.
 15. MEJOVŠEK, M.: Povezanost između poremećaja u ponašanju djece u predškolskim ustanovama i njihovih obiteljskih prilika na području Zagreba. U: Oblici poremećaja u ponašanju djece u predškolskim ustanovama i uvjeti života u obitelji Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1987.
 16. PETAK, O.: Analiza stanja s prijedlogom mjera za sprečavanje i suzbijanje poremećaja u ponašanju djece i maloljetnika, Socijalni rad, Zagreb, 1987, Vol. 1, br. 1–2, 121–149.
 17. xxx: Pojavni oblici poremećaja u ponašanju djece u predškolskim ustanovama i uvjeti života u obitelji, Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1988.

Tablica 1.

Frekvencije (F) i relativne frekvencije (FR) kategorija varijabli kojima se opisuju odnosi u obitelji, sociopatološke pojave i neke karakteristike ličnosti roditelja

Šifre	Kategorije	F	FR
ODNOSI	1. nisu poremećeni	162	74
	2. poremećeni	58	26
KOHEZI	1. kohezivna obitelj	152	69
	2. neintegriрана obitelj	68	31
ALKOHO	1. ne	207	94
	2. da	13	6
PROSTI	1. ne	219	99,5
	2. da	1	0,5
SKITNA	1. ne	216	98
	2. da	4	2
OSUDI	1. ne	212	96
	2. da	8	4
ZDRAOC	1. bo	183	83
	2. profesionalne i dr. bolesti	6	3
	3. invaliditet	7	3
	4. kron. tjelesne bolesti	16	7
	5. neuroze, psih. oboljenja	8	4

Šifre	Kategorije	F	FR
ZDRAMA	1. bo	185	84
	2. druge bolesti	5	2
	3. inval. i dr. bolesti	5	2
	4. kron., neur., psih. oboljenja	25	12
MANERV	1. ne	135	61
	2. da	61	28
	3. ne dovodi dijete	24	11
MAZABR	1. rijetko	110	50
	2. ponekad	63	29
	3. često	25	11
	4. ne dovodi dijete	22	10
MANESI	1. ne	132	60
	2. da	65	30
	3. ne dovodi dijete	23	10
MARAZD	1. ne	152	69
	2. da	42	19
	3. ne dovodi dijete	26	12
MANEDI	1. ne	174	79
	2. da	18	8
	3. ne dovodi dijete	28	13
OTUTUC	1. ne	153	70
	2. da	14	6
	3. ne dovodi dijete	53	24
OTNERV	1. ne	140	64
	2. da	25	11
	3. ne dovodi dijete	55	25
OTZABR	1. ne	134	61
	2. da	30	14
	3. ne dovodi dijete	56	25
OTNESI	1. ne	135	61
	2. da	29	13
	3. ne dovodi dijete	56	26
OTRAZD	1. ne	136	62
	2. da — ponekad	19	9
	3. često	10	5
	4. ne dovodi dijete	55	24
OTNEDI	1. ne	144	66
	2. da	22	10
	3. ne dovodi dijete	54	24

Tablica 2.

Frekvencije (F) i relativne frekvencije (FR) kategorija varijabli kojima se opisuju poremećaji u ponašanju predškolske djece (prema procjeni roditelja)

Šifre	Kategorije	F	FR
ODNOSM	1. rado	158	71
	2. nerado	63	29
VERBM	1. ne	165	75
	2. da	56	25
PLACM	1. ne	201	91
	2. da	20	9
BOLM	1. ne	205	93
	2. da	16	7
POVRAM	1. ne	215	97
	2. da	6	3
ODUGOM	1. ne	179	81
	2. da	42	19
AGRESM	1. ne	132	60
	2. da	89	40
MIRM	1. nije	155	70
	2. povremeno	49	22
	3. često	17	8
NEMIRM	1. ne	110	50
	2. da	111	50
BIJESM	1. ne	184	83
	2. da	37	17
OSAMM	1. ne	45	20
	2. da	216	98
AAGREM	1. ne	216	98
	2. da	5	2
PLAGLM	1. ne	163	74
	2. da	58	26
STRAHM	1. ne	159	72
	2. da – povremeno	46	21
	3. često	16	7
TIKM	1. ne	205	93
	2. da	16	7
SPAMIM	1. mirno	196	89
	2. nemirno	25	11
BUDIM	1. ne	197	89
	2. da	24	11
VRISTM	1. ne	201	91
	2. da	20	9
MOKNOC	1. ne	181	82
	2. da	40	18
MOKDAN	1. ne	203	92
	2. učestalo ide na WC	11	5
	3. mokri u gaćice	7	3
ISTOLM	1. ne	214	97

Šifre	Kategorije	F	FR
	2. da	7	3
ZSTOLM	1. ne	179	81
	2. da	42	19
NEOBM	1. ne	203	92
	2. da	18	8
MASTM	1. ne	201	91
	2. da	20	9
GRUZEM	1. ne	184	83
	2. da	37	17
STEREM	1. ne	194	88
	2. da	27	12
APETM	1. dobar	168	76
	2. loš	53	24
IZBIRM	1. ne	127	57
	2. da	94	43
PRETAM	1. ne	210	95
	2. da	11	5
BOLTRM	1. ne	189	86
	2. da	32	14
IGRAM	1. da	208	94
	2. ne	13	6
KONSTM	1. da	176	80
	2. ne	45	20
INTERM	1. ne	155	70
	2. da	66	30
VEZMAM	1. ne	149	67
	2. da	72	33
VEZOM	1. ne	172	78
	2. da	49	22
VEZUKM	1. ne	182	82
	2. da	39	18
DJEJAS	1. da	94	43
	2. ne	127	57

Tablica 3.

Frekvencije (F) i relativne frekvencije (FR) kategorija varijabli kojima se opisuju poremećaji u ponašanju predškolske djece prema procjeni roditelja i odgajatelja

Šifre	Kategorije	Roditelji		Odgajatelji	
		F	FR	F	FR
ODNOSM	1. rado	158	71	176	80
	2. nerado	63	29	44	20
VERBM	1. ne	165	75	193	88
	2. da	56	25	27	12
PLACM	1. ne	201	91	198	90
	2. da	20	9	22	10
POVRAM	1. ne	215	97	219	99,5
	2. da	6	3	1	0,5
BOLM	1. ne	205	93	213	97
	2. da	16	7	7	3
ODUGOM	1. ne	179	81	188	86
	2. da	42	19	32	14
AGRESM	1. ne	132	60	126	57
	2. da	89	40	94	43
MIRM	1. nije	155	70	145	66
	2. povremeno	49	22	50	23
	3. često	17	8	25	11
NEMIRM	1. ne	110	50	122	56
	2. da	111	50	98	45
BIJESM	1. ne	184	83	172	78
	2. da	37	17	48	22
OSAMM	1. ne	176	80	147	67
	2. da	45	20	73	33
PLACLM	1. ne	163	74	172	78
	2. da	58	26	48	22
STRAHM	1. ne	159	72	165	75
	2. da	62	28	55	25
TIKM	1. ne	205	93	200	92
	2. da	16	7	20	8
MOKDAN	1. ne	214	97	209	95
	2. da	7	3	11	5
MOKNOC	1. ne spava (u vrtiću)			54	25
	2. ne	181	82	149	68
	3. da	40	18	17	8
ISTOLM	1. ne	214	97	212	96
	2. da	7	3	8	4
ZSTOLM	1. ne	179	81	195	88
	2. da	42	19	25	11
NEOBM	1. ne	203	92	201	91
	2. da	18	8	19	9
MASTM	1. ne	201	91	201	91
	2. da	20	9	19	9
GRIZEM	1. ne	184	83	183	83

Šifre	Kategorije	Roditelji		Odgajatelji	
		F	FR	F	FR
STEREM	2. da	37	17	37	17
	1. ne	194	88	199	90
APETM	2. da	27	12	21	10
	1. dobar	168	76	177	80
IZBIRM	2. loš	53	24	43	20
	1. ne	127	57	147	80
PRETAM	2. da	94	43	73	20
	1. ne	210	95	203	92
BOLTRM	2. da	11	5	17	8
	1. ne	189	86	203	92
IGRAM	2. da	32	14	17	8
	1. da	208	94	200	91
KONSTM	2. ne	13	6	20	9
	1. da	176	80	159	72
INTERM	2. ne	45	20	61	28
	1. ne	155	70	134	61
	2. da	66	30	86	39

Tablica 4.

Kanoničke korelacije
Kriterij $p = .05$

	Koeficijent kanoničke determinacije	Kanonički koeficijent	Q
Fac 1	.47	.69	.00
Fac 2	.44	.66	.00
Fac 3	.36	.60	.00
Fac 4	.33	.58	.01
Fac 5	.32	.56	.05

Tablica 5.

Struktura kanoničkih faktora. Varijable koje procjenjuju odnose u obitelji, sociopatološke pojave i karakteristike roditelja

	Fac 1	Fac 2	Fac 3	Fac 4	Fac 5
ODNOSI	-.54	.28	-.15	-.20	.15
KOHEZI	-.43	.23	-.33	-.07	.37
ALKOHO	.09	.25	-.24	.26	-.31
PROSTI	.05	-.32	-.21	.11	-.23
SKITNA	.19	.57	.09	.14	-.05

OSUDI	.35	.27	.29	.21	-.04
ZDRAOC	.07	.09	-.37	-.15	-.17
ZDRAMA	-.23	.11	-.04	.07	-.19
MANERV	.00	.34	-.23	-.15	.45
MAZABR	-.13	.38	-.34	.15	.44
MANESI	-.23	.38	-.30	-.17	.28
MARAZD	-.32	.29	-.23	-.17	.27
MANEDI	-.05	.05	-.15	-.32	.35
OTUTUC	.04	-.18	-.26	.00	.42
OTNERV	.02	-.15	-.24	.09	.27
OTZABR	-.15	-.28	-.38	.30	.33
OTNESI	.01	-.22	-.41	-.07	.25
OTRAZD	-.14	-.26	-.11	.08	.31
OTNEDI	-.02	-.30	-.19	.13	.47

Tablica 6.

Struktura kanoničkih faktora. Varijable koje procjenjuju poremećaje u ponašanju predškolske djece

	Fac 1	Fac 2	Fac 3	Fac 4	Fac 5
ODNOSM	.16	-.09	-.17	.16	.13
VERBM	-.16	.08	-.21	.11	.23
PLACM	.01	-.10	-.10	.05	.04
BOLM	-.19	.02	-.33	-.20	.12
POVRAM	.03	.43	-.09	-.21	.05
ODUGOM	-.16	-.06	-.16	.15	.12
AGRESM	-.27	.05	-.35	.19	.05
MIRM	-.12	-.17	-.19	.02	-.08
NEMIRM	-.32	.17	-.16	.01	-.07
BIJESM	.03	.16	-.63	.13	.07
OSAMM	-.23	.10	-.20	-.21	.34
AAGREM	-.16	.02	.16	.20	-.10
PLACLM	-.06	.24	-.14	.29	.29
STRAHM	-.13	-.07	-.12	-.03	.26
TIKM	-.01	-.06	-.16	.10	.23
SPAMIM	-.11	-.12	.00	.12	.37
BUDIM	-.08	-.34	.19	-.08	.23
BRISM	.04	-.34	.11	-.20	.16
MOKNOC	-.28	-.12	-.38	.15	.21
MOKDAN	-.05	-.11	-.23	-.05	-.04
ISTOLM	.13	.29	.10	.09	.21
ZSTOLM	-.17	.19	-.13	.41	.12
NEOBM	-.35	.11	.03	-.09	.20
MASTM	-.38	.03	-.08	-.14	-.13
GRIZEM	-.03	-.01	-.08	.31	.23
STEREM	-.17	.34	.12	.13	.06
APETM	-.21	.12	.18	.14	.00
IZBIRM	.10	-.10	-.03	-.03	.10

PRETAM	.10	.11	.03	.05	-.08
BOLTRM	-.04	.31	-.10	.13	.12
IGRAM	.07	.15	-.03	-.22	.18
KONSTM	-.06	.01	-.07	.19	.52
INTERM	-.01	.09	-.12	-.29	.53
VEZMAM	.03	-.15	-.11	-.17	.11
VEZOM	-.15	-.12	-.15	.10	-.12
VEZUKM	.17	.28	-.15	-.09	.07
DJEJAS	-.05	.11	-.06	-.09	-.27

THE FAMILY RELATIONS, SOCIOPATHOLOGICAL EVENTS AND SOME PARENTAL PERSONALITY CHARACTERISTICS IN THE RELATION WITH THE BEHAVIORAL DISTURBANCES IN PRESCHOOL CHILDREN ACCORDING TO THE PARENTAL ESTIMATION¹

Summary

On the sample of the 220 children attending preschool institutions who were in the preliminary investigation included in the group of children with 6 and more behavioral disturbances that are characteristic for the preschool age, the relations between the behavioral disturbances in children and the family relations, sociopathological events and some parental personality characteristics were estimated. The estimation of the manifest behavioral disturbances was done by children's parents. Canonical correlation analysis extracted five canonical factors pointing out moderate, but statistically significant connection between the ways of behavior disturbances in children and some family and parental characteristics. The hypothesis that more intensive ways of behavior disturbances in these children occur in the families with poorer and disturbed relations, as well as in the connection with unfavourable parental personality characteristics. The results are pointing out the direction and the way of preventive actions.

¹ This paper is a part of the investigational project "The manifest ways of behavioral disturbance in children in the preschool institutions and the family life conditions", 1988.